

קטן ליד העיירה דאבריאנקא - פלך צ'רניגוב - באותו ישוב חיו למדנים וחסידים גדולים, מביני מדע בנגלה ובחסידות.

בחינוכו טיפל אחד מגדולי הלומדים והחסידים, רבי יואל זלמן, שהשריש בו את הדיעה הטובה להיות דורש טובת זולתו. בהיותו בן שתים עשרה שנה, היתה לו כבר ידיעה די גדולה בלימוד, והיה בקי בהרבה אגדות חז"ל.

באותו ישוב גרו הרבה משפחות פשוטות מישראל, עמי-הארץ שלא ידעו אף פירוש המלות. הרחמנות הגדולה על אנשים פשוטים אלה נגעה ללבו - של הרד"ז, וקבע סדר ללמד אותם סידור, ולספר להם אגדות חז"ל שונות מהגמרא ומהמדרש. כך נמשך הדבר כשלש-ארבע שנים. אך, הדבר היה קשה עליו מאד, שכן היה כבד-פה ובמשך הזמן היה קשה עליו הדיבור יותר ויותר, וכשהתייתם מאביו נעשה כבד-פה ממש. בכל זאת לא הפסיק את לימודו והתועדויותיו עם האנשים הפשוטים.

'אני ה"גולם" של הרבי'

בהגיעו לגיל שבע-עשרה שנה, בא הרב דוב זאב לליובאוויטש, אל הסבא - אדמו"ר ה"צמח צדק". כשנכנס ל"יחידות" סיפר לרבי על סדר הנהגתו עם האנשים הפשוטים, ושקשה עליו מאוד הדיבור, כי נהיה כבד-פה.

הסבא התעמק במחשבותיו ואומר לו: "המשך בסדר ההנהגה שלך עם האנשים הפשוטים, היה למלמד", ובירך אותו בכוחות של ביאור והסבר ובשפת חלקות.

"בצאתי מהרבי - מספר רבי דוב זאב - לא הכרתי את עצמי. התחלתי לדבר כהוגן, ולא ידעתי בעצמי מהיכן זה בא לי. כששבת הביתה וחזרתי על שלשת מאמרי החסידות ששמעתי מהרבי, השתוממו כולם. אמרתי להם: 'אני ה"גולם" של הרבי, המהר"ל מפראג יצר גולם מעפר, והרבי יצר גולם מבשר'".

(תרגום מספר השיחות היש"ת עמ' 32-33 - ספר השיחות היש"ת המתורגם ללה

לקראת שבת

עיונים וביאורים בפרשת השבוע

גליון תקמז

ערש"ק פרשת בהר ה'תשע"ו

מה הקס"ד שמותר לעבד לעבוד ע"ז?

"דבר שלא בא לעולם" בעבודת ה'

דין הנהגת רחמים כלפי עבד כנעני

"מבשרך אל תתעלם" - בתורה ומצות

פתח דבר

בעזרה"ת.

לקראת שבת קודש פרשת בהר, הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדי, את קונטרס 'לקראת שבת' (גליון תקמז), והוא אוצר בלום בעניני הפרשה מתוך רבבות חידושים וביאורים שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים כפי שנאמרו, ואף עובדו מחדש ונערכו ע"י חבר מערכת, ולפעמים בעת העיבוד הושמט ריבוי השקו"ט בפרטי הענינים והרחבתם עם המקורות כפי שהם מופיעים במקורם [ובפרט, בנוגע למדור "חידושי סוגיות", שמופיעים כאן רק עיקרי הדברים], ויש להיפך, אשר הביאורים נאמרו בקיצור וכאן הורחבו ונתבארו יותר ע"פ המבואר במקומות אחרים בתורת רבינו. ופשוט שמעומק המושג וקוצר דעת העורכים יתכן שימצאו טעויות וכיו"ב, והם על אחריות המערכת בלבד, ושגיאות מי יבין.

ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו על-אתר או בתוכן העניינים), וימצא טוב, ויוכל לעמוד בעצמו על אמיתת הדברים.

◇ ◇ ◇

ויה"ר שנזכה לקיום היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה'", ונזכה לשמוע תורה חדשה, תורה חדשה מאתי תצא, עוד בשנה זו, שמיוחדת בזה שנצטוונו בה "הקהל את העם האנשים הנשים והטף למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו את ה' אלוהיכם, ושמרו לעשות את כל דברי התורה הזאת", במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

בברכת שבתא טבא,

מכון אור החסידות

דרכי החסידות

שיחות ומכתבים בעניני עבודת ה'

מכ"ק אדמו"ר מוהרי"צ מליובאוויטש זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע

הדיעה והדיבור

הרבי ה"צמח צדק" התעמק במחשבותיו ואמר לו: "המשך בסדר ההנהגה שלך עם האנשים הפשוטים, היה למלמד, ובירך אותו בכוחות של ביאור והסבר ובשפת חלקות".

הדיבור - גילוי שיכולים להכריחו

במענה על מכתבו בהתאוננות על טבעו, הנה טבעי בני אדם שונים המה, ישנם אנשים ריקים מידיעת התורה ומה גם ידיעה רחבה בתורה בנגלה ובדא"ח ובטבעם אוהבי הדבור המה ואת המעט שהם יודעים הם יכולים לדבר באריכות גדולה, וישנם אנשים בעלי ידיעה גדולה בתורה בנגלה ובדא"ח ולפי שטבעם למעט בדבור הנה גם מה שיכולים לדבר באריכות הם מקצרים בזה מאד, ותיקונם הוא להתרגל בדבור מפורט ובאריכות כי לאחר אשר במה לדבר נמצא אצלם במוחם הנה הדבור אינו אלא גילוי בלבד היינו גילוי שיכולים להכריחו שידבר.

יתרגל לדבר והשי"ת יעזר לו בעניניו הפרטים ויצליח בעבודתו בגשמיות וברוחניות.

(אגרות קודש ח"ו עמ' קעד)

לא הפסיק את לימודו והתוועדויותיו עם האנשים הפשוטים

הרב החסיד רבי דוב זאב קאזעוויניקאווי [רבה של יקטרינוסלב] נולד וחונך בישוב

בעצמו הן בלימוד התורה והן בקיום המצות בהידור כי הרי אלו הם הענינים שבגופו, והשי"ת מזמין לכל אחד היכולת שיכול לעשות שני הענינים גם יחד.

(אגרות קודש ח"א עמ' מו-ז)

"עיניים זכות"

סיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר:

לכ"ק אדמו"ר המהר"ש נ"ע היה שליח בפטרבורג, שניהל עבורו את עניני מסחרו, תפקידו היה לחשב מתי העיתוי הרווחי ביותר לקנות או למכור נכסים עבור הרבי המהר"ש נ"ע. הרבי עמד עמו בקשר פעמיים בכל יום, כדי לדון ולהורות אלו מהלכים עליו לעשות.

שליח זה היה ממונה ומפולפל וחכם, לא רק בעניני תורה אלא גם בעניני מסחר (כמובן מזה גופא שנתמנה להיות שליחו של הרבי) - ובהודמנות מסוימת עשה פעולה עם הנכסים ועם נירות-הערך של הרבי מהר"ש, לא כפי ההוראה שניתנה לו מאת הרבי, והניב מפעולתו זו רווח כספי לנכסיו של הרבי מהר"ש.

במקרה שהשליח היה עושה פעולה לא על פי הוראת ובשליחות של הרבי מהר"ש, והיה נוצר מזה הפסד לרבי המהר"ש - הגנה היות ש"לתקוני שדרתיך ולא לעוותי" או "בטל מקח" (קדושין מב, ב. וש"נ).

ואם במקרה דגן יצא ריווח לרבי המהר"ש, ולכאורה מותר היה לשליח לעשות זאת, ועל ידי זה התווסף ע"פ דין בנכסיו של הרבי מהר"ש, כפי שנכתב ב'ניירות' של הרבי המהר"ש שהרוויח סכום מסוים.

אעפ"כ הרבי מהר"ש אמר לו שאינו מעונין לקבל את הריווח שהשליח הרוויח, היות שעסקה זו אין לה שייכות אליו (ראה גם תורת מנחם חט"ז עמ' 16).

והטעם לכך:

כל יהודי יש לו חלק מסויים מן העולם שעליו להעלות לקדושה. ויהודי שיש לו "עינים זכות", רואה מהו ה"חלק" שלו, שעליו להעלות. ולכן הרבי המהר"ש הורה שהרווח מהמסחר לא יילך אליו, היות שראה שהריווח הזה לא שייך ל"חלקו בעולם", ואין זה תפקידו להעלותו לקדושה.

והיינו מפני, שהתעסקותו עם עניני מסחר לא הי' בגלל שענינים כאלו היו חשובים אצלו, אלא כל עניני עולם הזה היו בטלים אצלו לגמרי, ולכן כאשר ראה עם "עיניים זכות", שריווח מסויים אינו "חלקו" שמוטל עליו לבררו ולזכרו - לא רצה להשתמש בזה כלל.

(עי"פ שיחות קודש תשי"מ ח"ג עמ' 529)

קובץ זה יוצא לאור לזכות
הני לומדי ותמכי אורייתא, רודפי צדקה וחסד,
ראשונים לכל דבר שבקדושה

ה"ה האחים החשובים
הרב החסיד ר' ישראל אפרים מנשה
והרב החסיד ר' יוסף משה
וכל בני משפחתם שיחיו

ולזכות אביהם ה"ה הרב החסיד
ר' מאיר שי'
זאיאנץ
ס. פאולו ברזיל

יהי רצון שיתברכו בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר,
ובהצלחה רבה ומופלגה בכל אשר יפנו, תמיד כל הימים

מכון אור החסידות Or Hachasidus
Head Office
1469 President St. #BSMT
Brooklyn, NY 11213
United States
534-8673 (718)
סניף ארץ הקודש
ת.ד. 2033
כפר חב"ד 6084000
03-738-3734
Likras@likras.org

צוות העריכה וההגהה: הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי,
הרב מנחם מענדל דרוקמן, הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום חריטנוב, הרב מנחם
טייטלבוים, הרב אברהם מן, הרב יצחק נוב, הרב מנחם מענדל רייצס, הרב אליהו שוויכה

תורת היים

מכתבי עצות והדרכות בעבודת השי"ת
בחי היום יום

"ומבשרך אל תתעלם"

מבשרך אל תתעלם

תקותי שנוסף על מלאכתו מלאכת שמים בהנוגע לזולת [הוראה לתלמידים], מקיים הוא גם 'ומבשרך אל תתעלם', זאת אומרת - הוספה בעניני תורה ומצות בכלל, ובלמוד תורה הנגלה והחסידות ביחוד. והשי"ת יצליחו לבשר טוב בכל האמור.

(אגרות קודש חמ"ז עמ' סה)

פעולה עם "הזולת" - כולל בני הבית

...כדרכו, אינו מזכיר דבר בהנוגע לפעולותיו על הזולת, אף שאפשר ללמד זכות שהרגל נעשה טבע שני, אבל כמבואר גודל הענין והדרישה בשני טבעיות מדותיו, ובפט שזהו מעניני החסידות, כמבואר בשיחות תרצ"ג (שמח"ת).

ויהי רצון, שעל כל פנים מכאן ולהבא תשתנה הנהגה זו. וחוששני ש'בהנוגע אל הזולת' הם גם זוגתו ובני ביתו שיחיו, זאת אומרת שאין מקדיש מזמנו ככל הדרוש בהנוגע להדריכם, בדרכי נועם וכו'.

(אגרות קודש חמ"ז עמ' פנד)

לעשות שני הענינים גם יחד

...פלא שאינו מזכיר במכתבו זה ע"ד לימודו בתורת הנגלה ולימוד בפנימיות התורה שנקראת בלשון הזוהר הק' נשמתא דאורייתא, היא תורת החסידות, שהרי התורה היא חיינו ואורך ימינו, ואין דבר יוצא מידי פשוטו שהיא חיינו גם בעולם הזה הגשמי, והיא היא הצנור והכלי לקבלת ברכות השי"ת בהמצטרך לאדם ולבני ביתו שיחיו.

ואף שגדול באין ערוך ההתעסקות בהפצת התורה שכותב אודותה במכתבו, אבל גם על זה נאמר "הלא פרוס לרעב לחמך גו' כי תראה ערום וכיסיתו", ופירשו בתד"א שהכוונה כשרואים אדם רעב לתורה וערום מן המצות צריך להשביע רעבוננו זה ולכסות מערומיו אלו, וסיום הכתוב הוא "ומבשרך לא תתעלם", כי צריך להוסיף מזמן לזמן

תוכן העניינים

ה. מקרא אני דורש

מה הקס"ד שהותר ל'עבד ל'עבוד ע"ז?

ביאור הקס"ד שמביא רש"י שהותר זה שנמכר לנכרי לחלל שבת, גילוי עריות, ועבודה זרה, שהוא רק באופנים שהותרו לבני נח, שקס"ד שהותרו גם לעבד שמשועבד לבן נח

(עי' לקוטי שיחות ח"ז עמ' 175 ואילך)

י. פנינים

עיונים וביאורים קצרים

יב. יינה של תורה

ה'קניינים' בעבודת האדם

עבודת האדם - להקנות ה'גוף' וה'פירות' להשי"ת / ה'בינוני' כל חייו במלחמת היצר - ונוצח בה / רק הצדיק "מקנה" את ה'פירות' שלא באו לעולם

(עי' לקוטי שיחות חכ"ז עמ' 176 ואילך)

יז. פנינים

דרוש ואגדה

יח. חידושי סוגיות

הנהגת רחמים כלפי עבד כנעני

יבאר פרטי אריכות ל' הרמב"ם סוף הל' עבדים - שבזה הסביר מהות הנהגה של רחמים המיוחדת שהזכיר כאן כלפי עבד כנעני

(עי' לקוטי שיחות חל"ז עמ' 72 ואילך)

כב. תורת היים

"ומבשרך אל תתעלם"

כג. מעשה רב

"עניינים זכות"

כד. דרכי החסידות

הדיעה והדיבור

מקרא אני דורש

ביאורים ופירושים בפשוטו של מקרא

מה הקס"ד שהותר לעבד לעבוד ע"ז?

ביאור הקס"ד שמביא רש"י שהותר זה שנמכר לנכרי לחלל שבת, גילוי עריות, ועבודה זרה, שהוא רק באופנים שהותרו לבני נח, שקס"ד שהותרו גם לעבד שמשועבד לבן נח

א. בסוף הסדרה (פ' בהר): "לא תעשו לכם אלילים, ופסל ומצבה לא תקימו לכם ואבן משכית לא תתנו בארצכם להשתחות עליה, כי אני ה' אלקיכם. את שבתותי תשמרו ומקדשי תיראו אני ה'".

ומפרש רש"י, שאזהרות אלה מכוונות כלפי ישראל שנמכר לעבד אצל נכרי, שעליו מדובר בפרשה הסמוכה: "כנגד זה הנמכר לנכרי, שלא יאמר: הואיל ורבי מגלה עריות – אף אני כמותו, הואיל ורבי עובד עבודה-זרה – אף אני כמותו, הואיל ורבי מחלל שבת – אף אני כמותו, לכך נאמרו מקראות הללו" (ומקורו בדברי התורה כהנים על אתר, וראה שיחות ש"פ בהר תשכ"ה ותשמ"ו בביאור השינויים שבין התו"כ לרש"י).

ובכוונת הדברים כתבו מפרשים, "שסמך האזהרות האלה פה להזהיר את העבד הנמכר לנכרי שלא ילמוד ממעשה רבו לפרוק מעליו עול מצוות, כי הוא עבד ה', וה' הוא אלקיו גם בעודו תחת רבו; והגם שהדבר קשה עליו לשמור מצוות ה' בהיותו בית עכו"ם, אני ה' נאמן לשלם שכר טוב ולפום צערא אגרא" (ל' המלבי"ם).

ולכאורה צ"ע, דלפי זה ("שלא ילמוד ממעשה רבו לפרוק מעליו עול מצוות") היה הכתוב צריך להזהיר על כ"ה המצוות – ולמה הזהיר דוקא מפני עבירות אלו (גילוי עריות, עבודת אלילים, וחילול שבת) !?

ב. ונ"ל, שאכן יש בעבירות אלו ענין מיוחד, שבהן יש מקום לקס"ד (ע"פ תורה)

"השפיע להם הקב"ה טובת התורה", "ש"טובת התורה" אינה רק טוב המחוייב מצד השכל האנושי וטבע בני אדם אלא כפי המחוייב מצד חכמתו של הקב"ה. ועוד זאת נצטוינו – להדמות למדותיו של הקב"ה. ומפני זה אין גבול לרחמי ישראל, "רחמנים הם על הכל", עד שמקדימין מזון בהמתם לסעודת עצמן, כי מדותיו של הקב"ה אין ענינם רגש כתכונות אנושיות רגילות ורק צורת הנהגה (הדומה להנהגה שבאה אצל אדם מצד תכונות הרגש), עיי' במו"נ ח"א פנ"ד; וגם מדותיו הם בלי גבול ומדה, "כי לא כלו רחמיו" (כשם שהוא ית' אין סוף, עיי' אגרת התשובה פי"א). ולהכי "רחמיו על כ"ה מעשיו", דלא כבמדת בשר ודם שסיבת הרחמים היא התעוררות רגש ממצבו של הזולת ותלוי בערכו, ואפשר שדבר שרחוק מאד ממעלת האדם לא יעורר רגש רחמים; אבל אצל בורא הכל

השוה ומשוה קטן וגדול, אין רחמיו ית' בגלל ערך המרווחם כלפיו אלא מצד מדותיו וצורת הנהגתו שלו, ולהכי אין להם גבול והם על כ"ה מעשיו. וכן הוא גם החידוש ב"טובת התורה" שנצטוינו בה, דהציווי הוא לענין הנהגה ברחמים גם כשאין רגש לב האדם מסוגל להתעורר לכך, מצד הנהגה "בחוקים ומשפטים צדיקים" של התורה, ומשום הכי הם רחמים בלי מדה וגבול. וזהו שהוסיף "וכן במדותיו של הקב"ה שצונו להדמות בהם הוא אומר ורחמיו על כל מעשיו", להדגיש שתוכן "טובת התורה" שהשפיע לנו הוא לא רק רחמים וחסד המחוייב ע"פ טבע בני אדם אלא להדמות למדותיו ית' ככל האפשר (ודו"ק בסהמ"צ מ"ע ח דחייב להדמות למדות הקב"ה "כפי היכולת"), ברחמים בלי שיעור, עד שמקדים בהמתו ועבדיו לעצמו.

שיכול העבד לעבור עליהן בהיותו בבית רבו הנכרי; ולכן לא הזהיר הכתוב את העבד על קיום כל המצוות, כי מילתא דפשיטא היא – אלא דוקא על שמירת לאוין אלו, כדי לִשְׁמֹרָה סברת היתר שיכול העבד להורות בהן.

וביאור הענין:

הנה עבד זה שנמכר לנכרי, יש תוקף בשעבודו לאדונו, ומחוייב הוא לעבוד אותו ולשרתו – ע"פ תורה. וכפי שמוכח מזה שהכתוב הוצרך ליתן טעם על "ויצא בשנת היובל": "כי לי בני ישראל עבדים – שטרי קודם", היינו, שגם להנכרי יש "שטר" ושעבוד על העבד, כי הוא קנזי לו, ורק שכיון ש"שטרי קודם" לכן מוגבל שעבודו של הנכרי עד היובל בלבד (ראה פרש"י פרשתנו כה, מח).

ולכן יכול העבד לחשוב, "הואיל ורבי מחלל שבת – אף אני כמותו":

כיון שהתורה אינה מחייבת את הנכרי בשמירת שבת, ואדרבה, "גוי ששבת חייב מיתה" (סנהדרין נח, ב; רמב"ם הל' מלכים פ"י ה"ט), היינו, שאצל אדונו הנכרי של העבד שווה יום השבת לשאר הימים –

לכן יש סברא שגם העבד, שמשועבד לאדונו על פי תורה, יהיה מותר להמשיך ולשרת את אדונו גם בשבת, כדרך שהוא משרת אותו בכל השבוע, ושעבוד זה ידחה את איסור חילול שבת.

ויתירה מזו: לפי מהלך מחשבה זו, שמותר להעבד לשרת את אדונו גם אם יצטרך לדחות איסורי שבת, הרי נמצא שקדושת השבת כבר מחוללת אצלו, ושוב יהיה מותר לו להמשיך ולחללה גם בענינים שאינם נוגעים לשעבודו לרבו, כי בלאו הכי כבר נפקע ממנו חיוב שמירת שבת. [נו"ע: הסברא שנוכרה במכילתא תשא לא, יד: "הואיל וחיללנו מקצתה נחלל את כולה". וגם בשאר איסורים מצינו, שאיסור שהותר מכללו קליש – ראה כתובות לב, א].

וכעין זה היא המחשבה "הואיל ורבי מגלה עריות – אף אני כמותו":

הנה ישנם כמה וכמה עריות שנאסרו רק על ישראל, אך בני-נח מותרים בהם (ראה סנהדרין נו, ב ואילך; רמב"ם הל' מלכים פ"ט ה"ה). וזו איפוא הכוונה בקס"ד זו, (לא שיהיו מותרים לעבד כל העריות, אלא רק) שאותן עריות שמוותרות ע"פ תורה לרבו הנכרי – יהיו מותרות גם להעבד המשועבד אליו.

ויסוד הסברא בזה הוא:

הרי כאשר ישראל מוכר עצמו לעבד לִיִּשְׂרָאֵל אחר – התירה לו התורה את איסור שפחה כנענית, ורבו יכול לכפותו ולמסור לו שפחה כנענית להוליד ממנה עבדים עבור האדון (רש"י משפטים כא, ד. פ' ראה טו, יח. ובכ"מ);

ומסתבר – עכ"פ לפי "פשוטו של מקרא" (שקו"ט בזה ע"ד ההלכה – ראה מנחת חינוך סוף מצוה מב. ואכ"מ) – שכן יהיה גם כשנמכר לנכרי, שרבו יכול לכפותו ולמסור לו שפחה להוליד ממנה עבדים עבור אדונו, היינו, ששעבודו לאדונו דוחה את איסור שפחה.

של הקב"ה שצונו להדמות בהם הוא אומר ורחמיו על כל מעשיו וכל המרחם מרחמין עליו שנאמר ונתן לך רחמים ורחמך והרכך".

והנה ענין זה ע"ד מדת הרחמנות של זרע אברהם (והפכה אצל הגוים) הביא הרמב"ם בכמה מקומות בס' היר, בהל' תשובה פ"ב ה"י "אסור לאדם להיות אכזרי כו' מוחל בלב שלם כו' וזהו דרכם של זרע ישראל ולבם הנכון אבל העובדי כוכבים ערלי לב אינן כן אלא ועברתן שמרה נצח כו'"; בהל' איסורי ביאה פ"ט הי"ז "כל מי שיש בו עזות פנים או אכזריות ושונא את הבריות ואינו גומל להם חסד חוששין לו ביותר שמא גבעוני הוא, שסימני ישראל האומה הקדושה ביישנין רחמנים וגומלי חסדים"; בהל' מתנות עניים רפ"י "שהצדקה סימן לצדיק זרע אברהם אבינו שנאמר כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו לעשות צדקה כו' וכל מי שהוא אכזרי ואינו מרחם יש לחוש ליחסו שאין האכזריות מצויה אלא בגוים כו'".

וע"פ משנת"ל יתחוויר הטעם להדגשה זו כאן, דהנה היחס של כבוד כו' כלפי עבד כנעני, לא זו בלבד שאינו מחוייב מצד "דרכי חכמה", אלא אף מדת הרחמים הטבעית דבית אברהם לא תספיק לזה, כי גם רחמים אלה יש להם גבול לפי טבע וגדר אנושי, ואין רחמים אלה חלים על עבד כנעני בענינים שהם היפך העבדות גופא [ומעתה יש לומר שגם לזה גופא רמו הרמב"ם בהביאו הכא הקדמת מזון הבהמות, כי אע"פ שיתכן שאיש רחום וחסדן יתעורר ברגשי רחמים על בעל חי ולא יצער אותו, מ"מ מובן ופשוט שאין רחמיו עליהם גדולים מאהבת עצמו ובני ביתו, וזה שחכמים הראשונים היו מקדימין מזון בהמתם הוא סוג מיוחד של רחמים]. וזהו שהוסיף כאן (והם ישראל) שהשפיע להם הקב"ה טובת התורה וצוה אותם בחוקים ומשפטים צדיקים רחמנים הם על הכל, ומוסיף "וכן במדותיו של הקב"ה שצונו להדמות בהם הוא אומר ורחמיו על כל מעשיו" – שבזה רצונו לומר, דאע"פ שאין זו הנהגה מחוייבת מצד הרחמים והחסד האנושיים שבטבע ישראל, מ"מ,

לבהמות ועבדים.

סוף קידושין) וטפלים לאדם, וההקדמה היא רק מחמת חסד ורחמים מרובים (ולהעיר משו"ת שאילת יעב"ץ סי"ז).

ויתבאר בהקדים הדיוק בלשון הרמב"ם כאן ש"מדת חסידות (דרכי חכמה שיהי' אדם רחמן כו' ולא יכביד עולו על עבדו כו''), היינו שגם "דרכי חכמה" ושכל הגיוני מחייבים הנהגה זו (וכדיוק לשונו בהמשך הענין "חכמים הראשונים כו'"), ולא "חסידים הראשונים כו'") כעין לשונו בסוף ה' טומאת אוכלין (ועוד) - ומוכן הוא כבר ממש"כ בהלכה הקודמת (גבי אימתי רשאי לומר לעבדו "עשה עמי ואיני זנך") דכשאינו זן גורם לעבד לחלות או לברוח וכו', עיי"ש, ונמצא מפסיד בכך עבודת עבדו. אלא שעפ"ז צריך ביאור אמאי לאידך גיסא הוצרך הרמב"ם לתלות הדבר גם ב"מדת חסידות" ורחמים, הלא גם מי שאינו רחמן די בכך שיהי' חכם ופיקח כדי שינהג כן מחמת ההגיון [ואף ש"ל שכוונת הרמב"ם בלשון "מדת חסידות" היא רק לומר דאינו חיוב מן הדין, מ"מ משמע (ובפרט מהאריכות בהמשך ההלכה ע"ד מדת הרחמים דישאל, עיי' להלן) דכוונתו שיש בהנהגה זו גם חסד ורחמים מרובים. עיי' ירוש' ב"ק פ"ח ה"ד ובפנ"מ].

וביאור הדבר גבי עבד, אמאי לא די בחכמה לברכה, ובהקדים די"ל שהטעם שהתירה תורה מדינא להעביד עבד כנעני בעבודת פרך - "עבודה שאין לה קצבה ועבודה שאינו צריך לה" (רמב"ם לעיל פ"א ה"ז), אף שלכאורה הוא אכזריות (עיי' בכס"מ שם גבי עבד עברי), ה"ז משום שעבודת העבד כוללת גם עשיית "דברים בזוים שהם מיוחדים לעשות העבדים" (שם ה"ז), וכדי שלא יחסר בענין העבדות (שלא ימנע העבד עצמו מדברים בזוים) שפיר יש מקום וסברא להתנהג עמו באופן שירגיש את היותו עבד ולכן התירה התורה לעבד עמו בפרך כיון שהדבר נוגע להעבדות גופא. ומעתה מוכן שמצד "דרכי חכמה" לחוד יש מקום לומר דראוי' עבודה בפרך, ורק מי שחונן ב"מדת חסידות" והוא "רחמן ורודף צדק", מתנהג ברחמים גדולים גם כלפי עבדו, ועד שאף מקדים מזונות עבדו לסעודת עצמו (אלא שמ"מ הוסיף הרמב"ם דיש כאן "דרכי חכמה", כי הרחמן בודאי ימצא צידוק שכלי' להנהגתו, אי נמי י"ל באופן חדש ד"דרכי חכמה" היינו הנהגה ישרה ולא סתם הגיון שכלי').

ומעתה תתבאר היטב גם אריכות לשון הרמב"ם בסיום הלכה זו, וז"ל: "ואין האכזריות והעזות מצוי' אלא בגוים עובדי ע"ז אבל זרעו של אברהם אבינו והם ישראל שהשפיע להם הקב"ה טובת התורה וצוה אותם בחוקים ומשפטים צדיקים, רחמנים הם על הכל, וכן במדותיו

ואם כן יכולה להיות מחשבה, שכשם שהותרה לו שפחה כנענית, אף שאסורה היא לכל ישראל, כך יותרו לו גם שאר העריות (אלו המותרות לאדונו הנכרי, "אף אני כמותו") - ובדוגמת מה שמצינו בענין היתר השפחה (בעבד עברי הנמכר לישראל), שהעבד מותר (לא רק בשפחה של רבו, שאז רבו מרוויח על ידי זה את הוולדות כעבדים, אלא) אפילו בשפחה אחרת, שאינה של רבו (כדמוכח בתמורה ל, א. וראה נודע ביהודה מהדר"ת אבן העזר סל"א).

ג. וזהו איפוא שהוצרך העבד לאזהרה מיוחדת על איסורי שבת וגילוי עריות - לשלול את הסברא ששעבודו לרבו דוחה את האיסורים הללו (או עכ"פ מחליש אותם), כנ"ל בארוכה;

אמנם עדיין לא נתבאר בנוגע לאיסור עבודה-זרה, "הואיל ורבי עובד עבודה-זרה אף אני כמותו";

לכאורה, אמונתו של העבד בה' ושליטת עבודה-זרה היא ענין פרטי בינו לבין קונו, ואינה שייכת לאופן שעבודו ועבודתו לרבו; אם כן, למה תהיה קס"ד שכיון שהוא נמצא אצל אדון העובד ע"ז, לכן גם הוא צריך לשנות את אמונתו ולעבוד ע"ז? מהיכי תיתי! וביותר אינו מוכן, דבשלמא באיסורי שבת וגילוי עריות, הרי אדונו של העבד אכן אינו מחוייב בהם - בהיותו נכרי (ולא ישראל), וא"כ סברא היא שהשעבוד לאדון יכול לגרום לכך שגם העבד יהיה פטור מהם כו';

אך שלילת עבודה-זרה היא אחת מהמצוות שגם בני-נח חייבים בהן, וזה שהאדון עובד עבודה-זרה נחשב לו עצמו לעבירה! ואם כן, איך יחשוב העבד "הואיל ורבי עובד עבודה-זרה אף אני כמותו" - אדרבה: עליו להשתדל ולמנוע את רבו גופא מאיסור עבודה-זרה!?

ד. ויש לומר בזה, ע"פ מה שהביא הרמ"א להלכה (דרכי משה לטור אורח חיים סקנ"ו), שמותר לגרום לגוי להישבע, כי "אין מזכירין שם עבודה-זרה וגם דעתן לעושה שמים וארץ, ואף על גב דמשתתפין שם שמים ודבר אחר, לא מצינו שאסור לגרום לשותף. . . דאין הגוים מוזהרים על השיתוף".

וי"ל שלזה היא הכוונה בנדו"ד, שבוודאי אין קס"ד שיהיה מותר להעבד לעבד עבודה-זרה ממש, שאפילו הנכרי אסור בה; אך ע"ז ב"שיתוף" - מותרת לאדונו הנכרי, ולכן יכול העבד לחשוב שגם לו יהיה הדבר מותר.

ביאור הענין (בהבא לקמן - ראה מאמר ד"ה מים רבים תשי"ז. ביום עשתי עשר תשל"א. אג"ק ח"ז ע' קנ. ח"יד ע' תיט. וש"ס):

ההשפעה מלמעלה עוברת היא דרך הכוכבים, המזלות וצבא השמים, וכמו שכתוב "וממגד תבואות שמש וממגד גרש ירחים" (ברכה לג, יד), שגידול הפירות כו' תלוי הוא

בהשמש והירח כו'. ולכן יש מקום לטעות ולומר שהאדם המקבל השפעה מהם צריך לעבדם ולתת להם כבוד.

אמנם בזה גופא יש שני אופנים (וראה רמב"ם ריש הל' ע"ז. ובכ"מ):

יש שהאדם מייחס כל ההשפעה בעוה"ז רק להכוכבים והמזלות, כי לדעתו "עזב ה' את הארץ" והשאיר את הכוכבים והמזלות שהם יהיו השליטים בעולם הזה, ואילו הקב"ה "על השמים כבודו" – אין לו שייכות לעניני הארץ; ויש שהאדם יודע ומכיר שהקב"ה שולט גם בארץ, "המשפילי לראות בשמים ובארץ", אך לדעתו הכוכבים והמזלות הם "שותפים" להנהגת הקב"ה בארץ, וע"ד מלך המנהל את המדינה ב"שותפות" עם שרי המדינה.

ואמנם, גם האופן השני הוא טעות ואינו אמת, כי לשרי המדינה יש בחירה ודיעה בהנהגת המדינה, מה שאין כן הכוכבים והמזלות אין להם שום דיעה ובחירה, אלא רק שהשפע עובר דרכם בלבד, כגרון ביד החוצב, כך שאין שום מקום וטעם לכבדם ולעבדם, כי אין בידם להועיל מאומה מלבד מה שניתן להם מלמעלה;

אבל מכיון שסוף סוף ההשפעה מלמעלה אכן מגיעה באופן של הסתר פנים וקשה לראות את האלקות שבזה, היינו, שהקב"ה משפיע בעולם באופן שנותן מקום לחשוב שאכן יש חשיבות ותועלת אמיתית בצבא השמים כו' (וכנ"ל בענין "אשר חלק לכל העמים", "לא מנען מלטעות אחריהם") – לכן לא נצטוו בני נח להיזהר מטעות זו, והותר להם לייחס חשיבות להכוכבים ומזלות בתור "שותפים" להנהגת העולם. אמנם לבני ישראל נאסרה האמונה ב"שיתוף", ומחוייבים להאמין ש"ה' אחד" – הוא היחיד שמנהיג את העולם, בלי שום "שותפים" ח"ו.

והטעם להבדל בין ישראל לאומות העולם:

השפע הניתן מלמעלה לאומות העולם עובר יותר "צמצום" ו"הסתר פנים" – ולכן קשה לדרוש מהם שיכירו בזה שהקב"ה הוא "אחד" בלבד; מה שאין כן השפע הניתן מלמעלה לישראל, מגיע הוא ממדרגה נעלית יותר ובאופן גלוי יותר – ולכן אפשר לדרוש מהם להכיר בזה ש"אין עוד מלבדו", כי מצד מעלתם, הרי בנק"ל להם יותר להגיע להכרת האמת האלוקית ולכן מחוייבים להאמין ש"ה' אחד" ממש.

ומעתה יובן הקס"ד של העבד – "הואיל ורבי עובד עבודה-זרה אף אני כמותו":

כיון שיהודי זה משועבד לאדונו הנכרי על פי תורה, וממילא גם אין זמנו בידו כו' לדאוג לפרנסת עצמו אלא הוא מקבל את מזונו וכל הצטרכותו מהאדון, הרי נמצא לכאורה שהוא שווה לאדונו בענין המדרגה הרוחנית של השפע, שהרי את כל שפעו הוא מקבל באותו אופן שהאדון מקבל;

ואם כן, הרי כשם שהאדון מקבל את שפעו באופן של "צמצום" ו"הסתר פנים", עד כדי כך שמתירים לו לעבוד עבודה-זרה באופן של "שיתוף", בגלל שקשה לדרוש ממנו

הידושי סוגיות

עיון ופולפול בסוגיות הפרשה

הנהגת רחמים כלפי עבד כנעני

יבאר פרטי אריכות ל' הרמב"ם סוף הל' עבדים – שבזה הסביר מהות הנהגה של רחמים המיוחדת שהזכיר כאן כלפי עבד כנעני

הוא חלק מהנהגת חכמים הראשונים [ועיי' בנו"כ הרמב"ם כאן המקורות בש"ס להנהגת חכמים גבי נתינה לעבד מכל תבשיל כו']; וכבר העירו ע"ז דדבר זה הובא בש"ס (ברכות מ, א) בתור דין ואיסור ולא בתור תיאור הנהגת חכמים, דל' הש"ס הוא "אסור לאדם שיאכל קודם שיתן מאכל לבהמתו שנאמר ונתתי עשב בשדך לבהמתך והדר ואכלת ושבעת" [ועיי' בשו"ת מהר"ם ב"ר ברוך שש"ב שהוא איסור גמור מה"ת, ובשי' הרמב"ם – יעו"י שד"ח כללי הפוסקים סט"ז אות יב. ועיי"ש בכללים מערכת האל"ף כלל קן]. וכן בש"ס שם לא נזכרו כלל עבדים גבי הקדמת סעודה, והרמב"ם הזכירם עם הבהמות. ונראה יותר דכאן לא משום הך חיובא אתי עלה, אלא רצה להדגיש דבר מה בהנהגה המתוארת כאן כלפי עבדים – ע"י הזכרת הנהגת החכמים

כתב הרמב"ם בסוף הל' עבדים "מותר לעבוד בעבד כנעני בפרך, ואע"פ שהדין כך מדת חסידות ודרכי חכמה שיהי' אדם רחמן ורודף צדק ולא יכביד עולו על עבדו ולא יצר לו, ויאכילהו וישקהו מכל מאכל ומכל משתה, חכמים הראשונים היו נותנין לעבד מכל תבשיל ותבשיל שהיו אוכלין, ומקדימין מזון הבהמות והעבדים לסעודת עצמן, הרי הוא אומר כעניני עבדים אל יד אדוניהם כעניני שפחה אל יד גבירתה, וכן לא יבזהו ביד ולא בדברים כו' ולא ירבה עליו צעקה וכעס אלא ידבר עמו בנחת וישמע טענותיו כו'".

והנה, יל"ע במה שהשחיל כאן נמי הקדמת מזון הבהמות – דלכאורה בהמה מאי בעי הכא. ובכלל, מפשטות לשון הרמב"ם משמע דהא ד"מקדימין כו'"

שיכיר באמת האלוקית אשר "ה' אחד" לגמרי - הרי גם העבד, שניזון מאותו השפע שֵׁ האדון, יהיה "כמותו" לענין זה של היתר ה"שיתוף"!

וזהו שצריך הכתוב להזהירו "לא תעשו לכם אלילים", שבהיותו מבני ישראל, הרי אפילו כאשר לכאורה הוא נמצא בשפל המצב ומקבל את פרנסתו מתוך השפע של אומות-העולם - הרי יהודי נשאר יהודי, עם כל המעלות של יהודי, וגם במצב זה הוא נדרש ומחוייב להכיר באמת אשר "ה' אלוקינו ה' אחד". והדברים עמוקים.

פנינים

מהותו האמיתי הוא הזמן בו מקדיש להיות "שבת לה'", ושבּו אינו עוסק בעניני העולם אלא מקדיש את עצמו לעבודת ה' בלבד.

(ציפ שיחות קודש תש"ם ח"א עמ' 161 ואילך)

את מהותו האמיתי של עם ישראל, שאין להם שייכות לעבודת האדמה, אלא העולם נברא לשמש את היהודי, ומהותו האמיתי היא העסק בעבודת ה' בלבד.

ועל כן נאמר קודם "ושבתה הארץ שבת לה'" לפני "שש שנים תזרע", ללמדנו שעיקר עבודת היהודי אינה ה"שש שנים תזרע" אלא

פנינים

עיונים וביאורים קצרים

מה ענין שמיטה אצל הר סיני?

וידבר ה' אל משה בהר סיני גו' דבר אל בני ישראל גו' כי תבואו את הארץ גו' ושבתה הארץ שבת לה'

מה ענין שמיטה אצל הר סיני, והלא כל המצוות נאמרו מסיני, אלא מה שמיטה נאמרו כללותי' ופרטותי' ודקדוקי' מסיני, אף כולן נאמרו כללותיהן ודקדוקיהן מסיני (כה, א ואילך. רש"י)

יש לבאר הדבר שלימד הכתוב דבר זה במצוות שמיטה דווקא:

ידיעת "פרטי" ו"דקדוקי" המצוה נוגעת לקיום המצוה במעשה בפועל. כי, כדי לקיים את המצוה לא מספיקה ידיעת "כללות" המצוה, אלא בהכרח לדעת גם את פרטי ודקדוקי'.

ועל כן, היינו עלולים לחשוב, שרק פרטי ודקדוקי המצוה שהיו צריכים להתחיל בקיומם מיד, נאמרו בסיני. אך המצוות שקיומם לא התחיל כי אם לאחר משך זמן רב, מכיון שלא היו הדברים נוגעים לפועל, לכן לא נאמרו בסיני גם פרטי המצוה, אלא כללות המצוה בלבד.

ועל כן נאמר במצות שמיטה דווקא "בהר סיני", כי מצות שמיטה היא המצוה הכי "רחוקה" בזמן מ"הר סיני", שהרי קיומה לא התחיל כי אם רק אחרי הכניסה לארץ, ולאחרי כיבוש וחלוקה, וגם אז - רק לאחר שש שנים דעבודת האדמה. משא"כ שאר המצוות התלויות בארץ, קיומן התחיל מיד לאחר ירושה ושיבה, במשך שש השנים דעבודת האדמה נומצות הקהל שקיומה לאחר שנת השמיטה - הרי תוכנה קשור ל"הר סיני" כי קיום מצוה זו היא "כיום שנתה בו בסיני . .

כאילו עתה נצטווה ומפי הגבורה שומעה" (רמב"ם הל' חגיגה פ"ג ה"ו).

ומזה שאפילו מצות שמיטה, נאמרו פרטי ודקדוקי' בסיני, למדנו במכ"ש וק"ו לשאר המצוות כולן, שאף אם לא היו נוגעים אז לפועל, מ"מ "מסיני היו כולם".

(ע"פ ספר השיחות תשמ"ח ח"ב עמ' 455 ואילך)

מה נאכל - באיזה אופן נאכל?

ונתנה הארץ פרי' ואכלתם לשובע וגו'. וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית הן לא נורע ולא נאסוף את תבואתנו. וצוית את ברכתי לכם בשנה הששית וגו'

(כה, יז-כא)

לכאורה צריך ביאור:

מדוע מביאה התורה את שאלת "וכי תאמרו מה נאכל" כאן, אאחרי דיני יובל, ולא מיד בסמוך לדיני שמיטה, הרי שאלה זו עולה מיד כאשר לומדים דיני שמיטה, דאך שייך לקיים את המצוה, הרי אם "לא נורע ולא נאסוף את תבואתנו" - "מה נאכל"?

ויש לומר הביאור בזה:

שאלת "וכי תאמרו מה נאכל" אינה תמיהה על קיום מצות שמיטה שאינה מותרת מה לאכול, כי אין לישראל שאלות וספיקות על קיום המצוות. ולכן לא באה בכתוב בסמוך לדיני שמיטה, כי אינה שאלה על מצות שמיטה.

אלא שאלה זו היא המשך לדברי הכתוב "ונתנה הארץ פרי' ואכלתם לשובע", והיינו, שמבטיח השי"ת שבכל מצב בו יהיו ישראל, יתן השי"ת ברכתיו ולא יחסר שום דבר. ועל זה באה שאלת "מה נאכל", דאין זו שאלה מאין יהי לנו אוכל, אלא השאלה היא באיזה

פנינים

דרוש ואגדה

השבת - תכלית שש השנים

כי תבואו אל הארץ אשר אני נותן לכם, ושבתה הארץ שבת לה'. שש שנים תורע שרך וגו'

(כה, ב-ג)

הקשו המפרשים (פנ"י ר"פ בהר. לקו"ת ר"פ בהר, ועוד) הרי "ושבתה הארץ שבת לה'" הוא רק בשנה השביעית, אחרי ה"שש שנים תורע כרמך", וא"כ מדוע נאמר כתוב זה לפני ה"שש שנים" ולא אחריהם, כפי סדר הזמנים?

ותירץ כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע (לקו"ת שם מ, ד) שבא הכתוב לומר בזה, שהגם שהשנה השביעית באה לאחרי ששת השנים, מ"מ מיד כאשר "תבואו אל הארץ" צריך לידע שמטרת ותכלית הכניסה לארץ אינה העבודה עם הקרקע בשש שנות החול, אלא התכלית היא השנה בה "ושבתה הארץ שבת לה'". והיינו, שגם בעת העבודה ב"שש שנים" צריך להיות ניכר שאין זו התכלית והמטרה, כי אם היא הכנה לבוא להתכלית - השנה השביעית - ה"שבת לה'". וכאשר יודעים דבר זה, אזי העבודה ב"שש שנים" נעשית כפי שצריך להיות, וחדורה בקדושה.

ומזה יש ללמוד גם בעבודתו הפרטית של כל אחד מישראל:

לכל אחד יש "ארץ" משלו, שהוא רכושו, ביתו וכיו"ב. וב"ארץ" זו, ישנם ששת ימי החול בהם עוסקים בעניני חולין, וגם עבודת קרקע, היינו, עסקים כאלו שאינם עניני קדושה בגלוי.

וצריך האדם לדעת, שתכליתה של ה"ארץ" שלו, אינה עסקי חולין שלו, אלא גם העבודה בששת ימי החול ובעסקי החולין הם הכנה לה"שבת לה'", ליום השבת קודש ולעניני

קדושה. ועליו להעמיד "ארצו" וביתו באופן כזה שיהי ניכר שגם עסקי החולין, מטרתם ותכליתם הם ה"שבת לה'", ואזי גם ההנהגה בעסקים אלו יהי כראוי וחדור בקדושה, ובאופן המתאים לבית יהודי.

(ע"פ לקוטי שיחות ח"ב עמ' 245 ואילך)

מהותו האמיתי של יהודי

כי תבואו אל הארץ אשר אני נותן לכם, ושבתה הארץ שבת לה'. שש שנים תורע שרך וגו'

(כה, ב-ג)

הקשו המפרשים (פנ"י ר"פ בהר. לקו"ת ר"פ בהר, ועוד) הרי "ושבתה הארץ שבת לה'" היא רק בשנה השביעית, אחרי ה"שש שנים תורע כרמך", וא"כ מדוע נאמר כתוב זה לפני ה"שש שנים" ולא אחריהם, כפי סדר הזמנים?

ויש לומר שבוה טמונה הוראה חשובה בעבודת האדם לקונו:

העולם כולו לא נברא אלא בשביל ישראל (רש"י ר"פ בראשית), שנברא כדי "לשמש את קוני" (קידושין בסופה). ונמצא, שישראל מצד עצמם אין להם שייכות לעניני העולם ועבודת האדמה, אלא העולם כולו לא נברא אלא לשמש את ישראל. וכמובן גם בפשטות, שהרי כל יהודי הוא בן מלך (שבת סז, א), ורואים בפשטות שבן מלך אין לו שייכות כלל לעבודת האדמה, כחרישה וזריעה וכיו"ב, אלא הוא עוסק תמיד בשימוש אביו המלך בארמונו.

ולזה באה שנת השמיטה, שבה על יהודי לשבות מעבודת האדמה ולעסוק רק בעבודת ה', כלשון הספורנו כאן "שתהי" כל השנה הבטלה מעבודת האדמה מוכנת לעבודתו . . שגם עובדי האדמה כאשר ישבתו בשנה ההיא יתעוררו לדרוש את ה'" - להראות לנו

וזהו ששאלה זו באה רק לאחרי ברכת "ונתנה הארץ פרי", להדגיש שאין זו תמיהה על קיום מצות שמיתה כי אם באופן קיום ברכת "ונתנה הארץ פרי" בשנות השמיתה והיובל. וק"ל.

(עי' לקופי שיהות חכ"ז עמ' 183 ואילך)

אופן תקינים ברכה זו בשנים ש"לא נורע ולא נאסוף את תבואתנו", והרי שייכים בזה כמה אופנים, ואולי תבוא הברכה ע"י ירדת מן וכמו בשנים שהיו במדבר. וע"ז בא ביאור התורה, שברכת ה' תבוא ע"י ש"וצויתי את ברכתי בשנה הששית וגו'".

וההפרש בין הצדיק והבינוני, הוא שהצדיק יש בנפשו נטייה לקדושה בלבד, ואילו הבינוני עדיין עולים לו תאוות מענייני העולם, והוא מתגבר כארי לדחות אותם מיד, וכל ימיו עומד הוא במלחמת היצר.

רק הצדיק "מקנה" את ה"פירות שלא באו לעולם"

ולפי זה יבואר ענין קנין "פירות שלא באו לעולם" בעבודת הבורא ית"ש:

הצדיק מקנה להקב"ה את "הגוף", שהרי אין לו יצר הרע, ואם כן כל כולו – גופו, שכלו, מידותיו וכל הרצונות וההרהורים שעולים במוחו, כולם קנויים להשי"ת, ולעולם לא יעלה במוחו ובלבו שמץ עניין של רע.

ומכיוון שמקנה להשי"ת את "גוף" מוחו ולבו, הרי ממילא ה"פירות" שעתידים לצמוח מגוף זה, שהם המחשבות דיבורים ומעשים, קנויים הם להשי"ת מעיקרא עוד קודם שבאו לעולם, דמכיוון שמחשבות האדם ודיבוריו ומעשיו תלויים במוחו ולבו, הרי אם מוחו ולבו קנויים לקב"ה לגמרי, אי אפשר שיהיה איזה פגם ב"פירות", כי הם צומחים מה"גוף" שכבר קנוי כולו להשי"ת.

אבל הבינוני שאין גופו ונפשו קנויים לבורא, ועדיין עולים במוחו הרהורי עבירה ח"ו, ויש לו "תאוה לכל עניני גשמיות עולם הזה", נמצא שאין "גופו" קנוי להשי"ת.

וזהו מה שבהלכה ש"אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם" ישנה אזהרה חשובה להבינוני:

מכיון שאין "גוף" הבינוני קנוי להשי"ת, לכן, גם כאשר נמצא במעמד ומצב מרומם, ועובד את השי"ת באופן נעלה, ומחליט החלטות בנוגע למעשיו דיבוריו ומחשבותיו בעתיד, שיהיו ע"פ רצון השי"ת ובתכלית העילוי, הרי אינו יכול להיות בטוח שאכן כן יקום, שהרי מעשים אלו הם "פירות" ותוצאות של ה"גוף" – שכלו ומדותיו, וכיוון שה"גוף" עדיין אינו קנוי להשי"ת לבדו, מי יבטיחו אשר בשעה שיבוא לידי מעשה בפועל יצליח להתגבר על היצר ולפעול כפי רצון העליון ב"ה, ושמא יהיה ח"ו להיפך?

ועל כן, אין הבינוני מקנה להקב"ה מעיקרא את ה"פירות" שלא באו עדיין לעולם, שהם המעשים דיבורים ומחשבות העתידיים לבוא, אלא עליו להיות עומד מוכן למלחמה לעמוד חזק ולנצח היצר בעל עת ובכל שעה, ורק אז, כאשר ינצח בפועל במלחמה, הרי בזה הקנה לה' את המעשה, הדיבור או המחשבה דקדושה שפעל כבר במציאות.

[וראה במקור הדברים, אשר גם הבינוני יש לו עצה איך להקנות "פירות שלא באו לעולם", והוא בדרך הקנין הנקרא "גוף לפירותיו" בזמן התפילה, וראה שם עוד פרטים ואופנים בהקנת מעשים העתידיים לבוא לבורא ית"ש].

שאינן הדבר נגלה לעין, ועבודת האדם היא לפעול שיהיה ניכר בגלוי שהוא וכל אשר לו קנויים ושייכים לרשותו ולבעלותו של הקב"ה, על ידי שכל הנהגתו בכל פרטיה היא אך ורק כפי רצון הבורא, וזהו עניין "קניין" ברוחניות בעבודת האדם – "להקנות" כל אשר לו לבורא ית"ש.

והנה, ענייני האדם שאותם צריך הוא להקנות להשי"ת נחלקים בכללות ל"גוף" ול"פירות", הלא המה ה"גוף" – האדם עצמו, ו"פירותיו" – פעולותיו.

ביתר ביאור:

ה"גוף" מורה על האדם כשלעצמו, ובזה נכללים גוף האדם, וכן הנפש וכוחותיה: השכל שבמוח, המידות שבלב, ושאר כל כוחות האדם שהם חלק מהאדם עצמו.

ואילו ה"פירות" – כשם – הם כל הפעולות ה"צומחות" ויוצאות מנפש האדם וגופו, הלא הם המחשבות שמהרהר, הדיבורים שמוציא מפיו, והמעשים שעושה בפועל, שכל אלו הינם פירות ותוצאות היוצאות מנפש וגוף האדם, כי כל אלו הם "צמיחה" ותוצאה מהשכל והמידות שהם ה"גוף" של האדם.

והאדם בעבודתו צריך להקנות עצמו להשי"ת, ובזה יש חילוקים אם "מקנה" לבורא את ה"גוף" עצמו, או רק את ה"פירות" היוצאים ממנו, וכפי אשר יתבאר.

ה"בינוני" כל חייו במלחמת היצר – ונוצח בה

הנה נתבאר בארוכה בספר תניא קדישא (ראה פרקים א, י-יד) ההפרש בין מדריגת ה"צדיק" ולעומתו ה"בינוני" (ראה שם פ"א, שלענין הדין ומשפט מקרי "צדיק" ברוב זכויות, ו"בינוני" במחצה על מחצה, אך כל זה הוא רק "שם המושאל", כי צדיק לאמיתו הוא רק באופן דלקמן):

שבאמת לאמיתו נקרא "צדיק" רק באם "אין לו יצר הרע", שביער מקרבו כל שמץ שייכות לרע, ולעולם אין לו תאוות לדברים שאינם מקדושה, וכל רצונותיו ותשוקותיו הם לעבוד את הבורא ית"ש בלבד, וממילא מובן אשר צדיק אמת זה לא עבר עבירה מימיו וגם לא יעבור לעולם, להיות שלא ייתכן אצלו רצון לעבירה ח"ו כלל.

וה"בינוני" הוא מי ש"יכול להיות סכלות הכסיל הרע בהתגלות לבו . . . להתאוות תאוה לכל ענייני גשמיות עולם הזה, בין בהיתר בין באיסור ח"ו", שהיצר הרע עודנו בתקפו להסיתו לעבור על רצון ה', אלא שהבינוני דרכו "להתגבר ולשלוט על הרע הזה המתאוה תאוה, שלא . . . להוציא תאוותו מכח אל הפועל", ומיד כשעולה לו הרהור עבירה, הרי הוא "דוחה בשתי ידיים ומסיח דעתו מיד שנזכר שהוא הרהור רע".

ומבאר שם, שהבינוני נוצח תמיד במלחמת היצר, ושווה הוא לצדיק לעניין המעשה בפועל, ש"לא עבר עבירה מימיו, ולא יעבור לעולם", ו"לא נקרא עליו שם רשע אפילו שעה אחת ורגע אחד כל ימיו", ובעניין המעשה בפועל הוא מושלם בתכלית השלימות.

יינה של תורה

ביאורים בענייני הפרשה על דרך החסידות

ה"קניינים" בעבודת האדם

עבודת האדם – להקנות ה"גוף" וה"פירות" להשי"ת / ה"בינוני" כל חייו במלחמת היצר – ונוצח בה / רק הצדיק "מקנה" את ה"פירות" שלא באו לעולם

בפרשתנו נאמר ציווי התורה "בדין מקח וממכר . . . וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד" וגו' (לשון הרמב"ם בספר המצות מ"ע רמה).

והנה, אחד הכללים שנאמרו בדיני הקניינים, הוא ש"אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם" (רמב"ם הל' מכירה ריש פכ"ב), והיינו שאדם יכול להקנות לזולתו אך ורק דבר שכבר בא לעולם, ואין בכוחו להקנות דבר שעדיין אינו במציאות, שלכן "המוכר פירות דקל לחבירו, יכול לחזור בו אף לאחר שבאו הפירות לעולם" (רמב"ם שם ה"ב), כי כאשר מכר פירות הדקל, עדיין לא באו אלו לעולם, ואין בכוח המוכר להקנותם.

ורק כאשר מוכר לקונה את גוף הא"ל, אזי ממילא הפירות שייצאו בעתיד מהאילן יהיו שייכים ללוקח.

והנה, כל ענייני ההלכות שבתורה, הרי נוסף לפירושן הפשוט, הן "עצות מרחוק מגדול העצה, לתקן הדעות וליישר כל המעשים" (רמב"ם תמורה יד, א), והיינו, שבכל הלכה והלכה יש תוכן רוחני והוראה בעבודת האדם לקונו, ועל כן יש לבאר הלכה זו ד"דבר שלא בא לעולם", בעבודת הבורא ית"ש.

עבודת האדם – להקנות ה"גוף" וה"פירות" להשי"ת

עבודת האדם כל ימי חלדו הוא מה ש"אני נבראתי לשמש את קוני" (משנה וברייתא סוף קדושין), דהשי"ת הוא "קונה הכל" – שכל ענייני העולם שייכים אך ורק לאדון הכל, אלא